
Podsumowanie

Zintegrowani czy odseparowani od siebie – jak kształtuje się Europa 30 lat po zjednoczeniu Niemiec?

---

8 października 2020 r.

W ramach **polsko-niemiecko-francuskiego cyklu spotkań „Nieco inny dialog”** Fundacja Genshagen zaprosiła na dyskusję online z okazji 30-lecia jedności Niemiec. Upadek muru berlińskiego i następujące po nim zjednoczenie Niemiec były głównymi wydarzeniami nie tylko w niemieckiej, lecz także w europejskiej historii. Społeczne i polityczne tendencje rozwojowe ostatnich lat nasuwają jednak pytanie, czy faktycznie spełniła się nadzieja na zjednoczoną Europę?

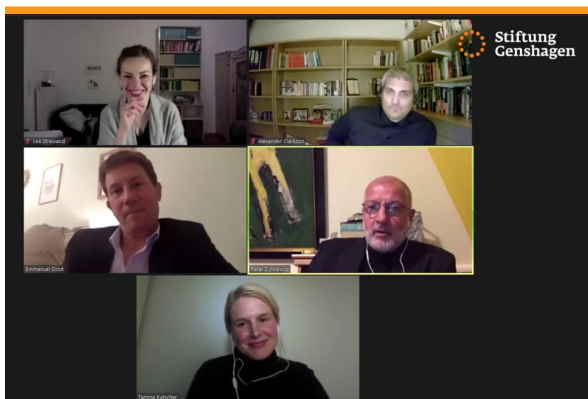
„Zintegrowani czy odseparowani od siebie – jak kształtuje się Europa 30 lat po zjednoczeniu Niemiec?” - to pytanie znajdowało się w centrum dyskusji z udziałem berlińskiej pisarki **Lei Streisand**, byłego prezydenta Wrocławia **Rafała Dutkiewicza**, francuskiego historyka **prof. dr. Emmanuela Droita** i **dr. Alexandra Clarksona** z King's College w Londynie. Spotkanie moderowała **Tamina Kutscher**, redaktorka naczelna platformy dekoder.org.

Przed rozpoczęciem dyskusji wydarzenie zainaugurowała prezentacja filmu **„Utopia '89 / Nous sommes le peuple”** autorstwa **Frédérica Barriery** i **Pierre-Jérôme Adjedja**. Produkcja ta zrealizowana została specjalnie dla cyklu „Nieco inny dialog” przez Paris-Berlin Cie. Film jest oparty na sztuce teatralnej o tym samym tytule, napisanej i zainscenizowanej przez Frédéricę Barrierę, której wystawienie nie mogło odbyć się zgodnie z planem w Pałacu Genshagen, ponieważ całe wydarzenie przeprowadzono ostatecznie w formacie online z powodu pandemii Covid-19. W poruszającym filmie – który można obejrzeć na kanale [YouTube](https://www.youtube.com/channel/UC...) Fundacji Genshagen – zaprezentowano w artystyczny sposób francusko-niemie-

cki teatralny projekt badawczy poświęcony historii masowej demonstracji, która miała miejsce 4 listopada 1989 r. na Placu Aleksandra w Berlinie Wschodnim: elementy aktorskie przeplatają się z wywiadami (m.in. z historykiem prof. dr. Guillaume Mouralisem z Centre Marc Bloch), fragmentami oryginalnych nagrań dźwiękowych przemówień oraz lekturą oryginalnych dokumentów. W omawianym okresie demonstranci nie żądali upadku muru berlińskiego, lecz domagali się demokratycznej reorganizacji NRD w ramach instytucji socjalistycznych. Ten historyczny moment opisywany jest w filmie jako chwila, w której „prawdopodobnie po raz ostatni w historii uwierzono, że zdołano osiągnąć utopii”.

Film stanowił punkt wyjścia dla dyskusji. Lea Streisand potwierdziła, że przedstawione w filmie wydarzenie historyczne było bardzo znaczącym przeżyciem w Niemczech Wschodnich, jednak w zjednoczonych Niemczech niewiele o tym opowiadano. Także Emmanuel Droit podkreślił, że ta część niemieckiej historii – żądanie demokratycznej reorganizacji NRD, a nie zjednoczenia Niemiec – jest nieznaną np. we Francji, ponieważ tam koncentrowano się na upadku muru berlińskiego i na konsekwencjach tego wydarzenia dla Francji, takich jak osłabienie nurtu socjalistycznego.

Na górze: Lea, Streisand, Alexander Clarkson
W środku: Emmanuel Droit, Rafał Dutkiewicz
Na dole: Tamina Kutscher

© Pidji Photography / Pierre-Jérôme Adjedj

Europejskie wspomnienia wydarzeń z lat 1989/1990 są zatem zróżnicowane. Rafał Dutkiewicz relacjonował na przykład, że opór przeciwko komunizmowi rozpoczął się już w 1980 roku wraz z podziemnym ruchem „Solidarność” w Polsce; pamięć w Polsce nie ogranicza się zatem do krótkiego okresu 1989/1990. Alexander Clarkson, który dorastał w Hanowerze i ma ukraińsko-brytyjskie korzenie, stwierdził, że dyskurs pamięci dotyczący 1989 roku wyklucza perspektywę imigrantów w Niemczech. W debacie podkreślano również, że na tożsamość Niemców z dawnego NRD bardzo duży wpływ wywarły zachodnioniemieckie produkcje telewizyjne. „Historia jest nie tylko zawsze pisana przez zwycięzców, zwycięzcy nawet zacierają wszelkie ślady historii pokonanych” – mówi prezentowany film. Z obawy o ewentualne posądzenie o sympatyzowanie z dyktaturą pozostawia się niewiele miejsca na różnicowanie.

W dyskusji poruszono również temat **konkurujących ze sobą dyskursów pamięci**, na które w Europie Zachodniej silny wpływ miał Holocaust, a na wschodzie Europy okres zależności od Związku Radzieckiego. Powstaje przez to asymetria w kulturze wspomnień między Wschodem a Zachodem – wyjaśnił Emmanuel Droit. Stwierdził, że podstawą wspólnej pamięci jest traktowanie wspomnień związanych z wydarzeniami Shoah na równi ze wspomnieniami dotyczącymi zbrodni sowieckich. Lea Streisand zapytana, czy sztuka może przyczynić się do

tworzenia nowych pozytywnych narracji w Europie, podkreśliła, że także sztuka jest „interesem” i dostosowuje się do społecznego zapotrzebowania. Sztuka otwiera się jednak powoli również na wschodnioeuropejską perspektywę.

Po początkowej euforii związanej z upadkiem muru berlińskiego, po zjednoczeniu Niemiec, powstaniu Unii Europejskiej i jej rozszerzeniu na wschód, **kryzys ostatnich lat** (kryzys sektora bankowego i strefy euro, kryzys związany z napływem uchodźców i Brexitem oraz najnowszy kryzys spowodowany pandemią Covid 19) ujawniły **coraz większe wątpliwości co do przyszłości wspólnej Europy**. Dlatego dziś Europejczycy coraz częściej stają przed pytaniem, czy w ogóle się do siebie zbliżyli, czy też w ostatnim czasie bardziej się od siebie odseparowali.

„Za nami cała ta droga, a na końcu znów mamy przed sobą prawie tyle samo otwartych kwestii” – stwierdza się w filmie. W ocenie Rafała Dutkiewicza obserwowane obecnie wycofywanie się do perspektywy państwa narodowego w wielu krajach europejskich nie jest zasadne, ponieważ musimy stawić czoła globalnym wyzwaniom, takim jak zmiany klimatyczne. Rafał Dutkiewicz i Emmanuel Droit podkreślili, że na postawy proeuropejskie lub eurosceptyczne wpływają odmienne czynniki, np. różnice międzypokoleniowe. Młodzi ludzie dysponują większą mobilnością i mają więcej możliwości uczestniczenia w programach wymiany promujących porozumienie międzykulturowe i pozwalających „doświadczyć Europy”. Ważną

© Pidji Photography / Pierre-Jérôme Adjedj

Aktorzy: Amadine Thiriet i Jürgen Genuit

rolę odgrywa również środowisko społeczne: na przykład w Polsce ludność mieszkająca na wsi jest często bardziej eurosceptyczna niż ta żyjąca w miastach o charakterze kosmopolitycznym, ponieważ mieszkańcy obszarów wiejskich często posiadają mniej przywilejów społecznych i towarzyszy im większa obawa, że mogą coś stracić.

Szczególnie interesujące były różne **prognozy dotyczące przyszłości Europy**. Emmanuel Droit podkreślił, że niemiecko-francuska siła napędowa w UE już nie wystarcza oraz że we Francji trudno jest pogodzić się z myślą, iż dopuszczenie do włączenia krajów Europy Wschodniej staje się koniecznością. Jego prognozą jest „Europa bezsilności”, która nie ma zdolności do działania. Alexander Clarkson był zdania, że Europa w przyszłości będzie działać bardziej militarnie: „Idea Europy jako projektu pokojowego nie powiodła się”. Natomiast Lea Streisand ma nadzieję, że UE nadal będzie opowiadać się za ideą europejską. Stwierdziła, że Europa musi rozwinąć większą solidarność oraz że nie powinna budować murów na zewnątrz. Rafał Dutkiewicz podkreślił, że Europa to wciąż przyszłość. Aby rozwiązać aktualne problemy w UE, potrzebujemy głębszej integracji europejskiej. Jego prognoza dla Europy to europejska polifonia.

Kluczowe znaczenie dla UE w nadchodzących latach będzie miała kwestia, czy wśród Europejczyków faktycznie może wykształcić się solidarne „my”. Wydaje się, że prawdziwa integracja stoi pod znakiem zapytania, dopóki nie uczymy się

Kontakt

Noémie Kaufman
+49 3378 80 59 35
kaufman@stiftung-genshagen.de
@SGenshagen
@StiftungGenshagen
@stiftunggenshagen

© Pidji Photography / Pierre-Jérôme Adjedj

wystarczająco dużo o historii naszych europejskich sąsiadów, tak aby rozumieć ich aktualne obawy, wątpliwości i potrzeby. Dla wypracowania wspólnych rozwiązań dla Europy ważne jest uwzględnianie różnych perspektyw i utrzymanie dialogu w duchu otwartości i szacunku.

Wsparcie finansowe:

Die Beauftragte der Bundesregierung
für Kultur und Medien

Bundeszentrale für
politische Bildung

Wydarzenie jest częścią tematu wiodącego:

Zusammenhalt gestalten –
Nachbarschaft in Europa

#SGNachbarschaft

Fundacja Genshagen jest wspierana przez:

Die Beauftragte der Bundesregierung
für Kultur und Medien

LAND
BRANDENBURG